

Handlingsplan för skadedjurs- bekämpning.

Handlingsplan för skadedjurs-bekämpning.

Dnr KS 2021/444

2 (12)

Innehållsförteckning

Handlingsplan för skadedjur	4
Skadedjur och ohyra.....	4
Befintlig situation	4
Stadens ansvar för skadedjursbekämpning	6
Befintliga metoder.....	6
Kort om lagstiftning	9
Handlingsplan.....	10

Handlingsplan för skadedjur

Många stockholmare upplever att problem med skadedjur har ökat.

Kommunfullmäktige har därför givit trafikkontoret i uppdrag att ta fram en handlingsplan för att utveckla skadedjursarbetet.

Handlingsplanen har utarbetats i samarbete med de förvaltningar och bolag inom staden som är berörda.

Skadedjur och ohyra

Djur och insekter kan klassas som skadedjur eller ohyra när de finns på en olämplig plats i ett olämpligt antal. De kan då göra skada på egendom, orsaka obehag eller utgöra en smittorisk. Enligt lagstiftningen finns ingen exakt definition på vilka djur som kan utgöra skadedjur eller ohyra.

I trafikkontorets uppdrag ligger att ta fram en handlingsplan mot det som ofta kallas för *skadedjur*. I föreliggande handlingsplan behandlas därför endast problem som uppstår på grund av olika typer av gnagare som råttor, möss och sorkar, och fåglar, vanligen duvor. Handlingsprogrammet omfattar *inte* problem från det som vanligen benämns *ohyra* eller de djur som kan bli föremål för *skydds jakt*.

Exempel på *ohyra* är mjölbagge, änger, myra, silverfisk, geting, fluga, kackerlacka.

Exempel på djur som kan bli föremål för *skydds jakt* är rådjur, kanin, hare, grävling, bäver, gås.

Befintlig situation

Trafikkontoret har haft kontakter med övriga förvaltningar och bolag inom staden som har ett utpekat ansvar i skadedjursfrågor. Med bakgrund i dialogen kan kontoret konstatera att skadedjur utgör problem och utmaningar men att de av naturliga skäl är av olika omfattning och art beroende på den verksamhet som bedrivs.

Antalet synpunkter, anmälningar och klagomål från allmänhet och boende har också ökat, enligt uppgifter från miljöförvaltningen som är tillsynsmyndighet. Många upplever problem med gnagare och fåglar, inne i, och runt omkring, fastigheter, hus och anläggningar.

Att antalet synpunkter, anmälningar och klagomål som rör skadedjur ökar går inte att entydigt tolka som att *antalet* skadedjur, och därmed problemen, ökar. Bland annat noterar miljöförvaltningen en ökning av antalet anmälningar kring skadedjur i samband med pandemiutbrottet under våren 2020. Detta

kan tolkas som en konsekvens av nya vanor, rörelsemönster och beteenden. En ökning av antalet skadedjur motsägs dessutom till viss del av företrädare för skadedjursbranschen och stadens egen personal även om detta bara utgör bedömningar då rättvisande mätningar av *antal* skadedjur är svåra att genomföra.

Oavsett mängd och omfattning av skadedjur i dag jämfört med tidigare kan konstateras att skadedjursproblemen i dagsläget är mer *exponerade* och *synliga* än tidigare. Även detta leder sannolikt till fler synpunkter, anmälningar och klagomål och större uppmärksamhet kring frågan.

Skadedjurens ökade synlighet kan förklaras av flera faktorer som i huvudsak kan tillskrivas förändrade beteendemönster och livsstil; Gatulivet i staden pågår numera i hög utsträckning under större delen av dygnet till skillnad mot tidigare. Det medför att skadedjurens aktiviteter syns av flera människor. De omfattande byggprojekt som pågår på många håll inom staden gör också att gnagare som normalt bor och vistas under mark tvingas upp till ytan p.g.a. buller, vibrationer och förstörda boplatser. Även sociala medier spelar en avgörande roll genom möjligheten att synliggöra skadedjur på ett sätt som inte tidigare varit möjligt. Till viss del kan dessa förändringar också, som tidigare antytts, härledas till och förstärkas av pandemiutbrottet år 2020.

En förändring i matvanor och kulturella mönster kan också förklara att avfall och matrester är mer tillgängliga på gator och torg och i parker och grönområden, i dag jämfört med tidigare. Problemen med skadedjur är därför ofta knutna till platser där många människor passerar eller vistas. Vistelser och beteendemönster har dessutom en stark koppling till både årstider och aktuell väderlek vilket gör att platser med tydliga problem varierar med olika faktorer.

Utformningen av det moderna stadsrummet kan också bidra till ökad skadedjursproblematik. Staden ger i allt högre grad möjligheter till skydd och boplatser i form av till exempel väderskydd och utskjutande tak, inglasade gallerior, takbeklädda gångstråk och marktäckande vegetation i rabatter. Detta erbjuder både boplatser och skydd från predatorer i kombination med god tillgång till föda vilket gynnar populationernas tillväxt.

Utifrån de kontakter som kontoret har haft med företrädare för branschen uppfattas skadedjur i många andra delar av främst kontinentala Europa som en ”del av stadsbilden”. Därmed

identifieras det inte som ett stort problem utan snarare ett ovälkommet, och oundvikligt, inslag i stadsbilden. I Danmark finns dock exempel på städer som har tagit ett helhetsgrepp på skadedjursarbetet: Där ansvarar kommunen för all skadedjursbekämpning, även inom enskilda fastigheter. Skadedjursarbetet, som utförs av upphandlad entreprenör, finansieras då via en särskild fastighetsavgift.

Kontoret har i föreliggande handlingsplan valt att inte peka på olika platser i staden som särskilt utsatta eller besvärliga utifrån skadedjursproblematik. Dels är kunskapen om problemområden i vissa fall anekdotisk och inte alltid grundad i fakta och reella problem utan snarare på antalet anmälningar och skadedjurens synlighet. Kontoret anser också att utpekande av vissa platser, med utgångspunkt i mer eller mindre subjektiva grunder, kan leda till att platserna får en negativ uppmärksamhet och därmed stigmatiseras.

Stadens ansvar för skadedjursbekämpning

Ansvaret för skadedjursbekämpning faller enligt miljöbalken på mark- och fastighetsägaren. Staden har alltså ansvar för sin egen mark och sina egna byggnader, på samma sätt som varje enskild fastighetsägare har ansvar för att bekämpa skadedjur på sin mark och i sina byggnader.

Stadens skadedjursverksamhet är upphandlad enligt lagen om offentlig upphandling (LOU). Fram till 2010 bedrevs all stadens skadedjursverksamhet av trafikkontoret i egen regi för att därefter upphandlas av trafikkontoret. I olika omgångar har därefter ansvaret för skadedjursbekämpning förts över på stadens fastighetsägande förvaltningar och bolag. Stadens fastighetsägare har för närvarande alltså ansvaret för all typ av skadedjursbekämpning inom den egna fastigheten. Samtliga har upphandlat verksamheten.

Stadsdelsförvaltningarna har ingen formell roll i skadedjursbekämpningen då trafikkontoret har ansvar för all offentlig platsmark. Stadsdelsförvaltningarna har dock en betydelsefull roll i att lokalisera problem med skadedjur och vidarebefordra medborgarnas anmälningar och klagomål till trafikkontoret.

Befintliga metoder

I dagsläget bedrivs bekämpning av gnagare i huvudsak genom utplacering av olika typer av fällor och betesstationer, av branschen ofta benämnda som skadedjursstationer. Stationerna placeras på platser där det finns spår av skadedjur och där driftpersonal

erfarenhetsmässigt vet att problem uppstår, t.ex. där det finns föda eller lämpliga platser för bohålor. De vanligaste skadedjursstationerna är av typen betesstation med ett förgiftat bete, men olika typer av slagfällor förekommer också. Alla stadens skadedjursstationer har individuell gps-positionering.

Skadedjursstation i gaturummet, med öppet lock och synligt bete

Fåglar (ofta stadsduvor och olika typer av måsar) kan utgöra problem när de bildar stora populationer i olika delar av staden som t.ex. terminaler med väderskydd och centrumanläggningar. Problemen utgörs främst av spillning som i sin tur kan sprida smitta och utgöra föda för gnagare.

När fåglar anses utgöra ett problem hanteras de i huvudsak genom skydds jakt. Skydds jakt som metod kan ha inneboende problem då

skadedjuren snabbt lär sig känna igen beteenden och mönster hos jägarna och därigenom hinner fly. Metoden är också personalintensiv och går inte att genomföra överallt och vid alla tider beroende på t.ex. avsaknad av lämpliga kulfång och passerande människor. Så kallade duvpiggar kan används för att förhindra att fåglar kan sitta på olika ytor eller bygga bo i skyddade lägen. De har viss preventiv effekt men kan uppfattas som vanprydande och bidrar till svårare renhållning av de aktuella ytorna.

Duwpiggar

Inom befintliga skadedjursavtal provas också ny teknik. Den nya tekniken provas både i rörledningssystem, inne i byggnader och i gaturummet. Den nya generationens fällor är normalt uppkopplade mot användaren där tekniken kan påvisa förekomst av skadedjur, larma om stationen inte fungerar, om det finns behov av att fylla på bete eller annat underhållsarbete. Olika typer av sensorer i fällan används också för att aktivera t.ex. el-stötar eller slaghammare då skadedjur är närvarande.

Erfarenheter av tekniskt utvecklade fällor varierar. Fällor placerade i ytlägen har stulits och fällor i ledningsnäten har havererat beroende på t.ex. höga vattenflöden eller annan fysisk påverkan. Kostnaderna är också höga jämfört med traditionella betesstationer samtidigt som fällornas effektivitet kan vara högre än traditionella fällor.

Skadedjursbranschens affärsmodeller går också i riktning mot att erbjuda funktionen ”skadedjursfritt”, till skillnad från befintlig verksamhet som i hög grad består i att erbjuda entreprenader där beställaren står för arbetssätt och rutiner. Om de nya

affärsmodellerna blir aktuella i stadens framtida skadedjursavtal behöver de kombineras med utvecklande av väl fungerande uppföljningsmetoder som säkerställer resultatet av entreprenörens arbete.

Kort om lagstiftning

I lagstiftningen förekommer de två begreppen skadedjur och ohyra. Begreppen är synonyma uttryck för oönskade djur som kan innebära skada på egendom, obehag eller sjukdomsrisker. Det saknas alltså definition av vilka arter som kan utgöra skadedjur men vanliga exempel är råttor, mus, duva, vägglus, mott, kackerlacka.

Fastighetsägarens ansvar

I miljöbalken 9 kap. 9 § anges att en bostad ska vara fri från skadedjur och fastighetsägaren ska därför utföra egenkontroll enligt miljöbalken. Det innebär att förekomsten av skadedjur ska förebyggas, kontrolleras och vid behov åtgärdas. I egenkontrollprogrammet ska fastighetsägaren ha rutiner för detta.

Fastighetsägaren har också ett ansvar att informera boende och andra hyresgäster om hur de ska agera om de upptäcker skadedjur.

Det skadedjursavtal som en fastighetsägare har med en skadedjursfirma innebär inte att fastighetsägaren har delegerat bort sitt ansvar enligt miljöbalken. Ett skadedjursavtal täcker normalt sett inte in de krav på förebyggande åtgärder, uppföljning, kontroll och information som finns enligt miljöbalken.

Tillsynsansvar

Inom Stockholms stad är det miljö- och hälsoskyddsnämnden som bedriver tillsyn över det ansvar som fastighetsägaren har enligt miljöbalken.

Skadedjursbekämpning

I samband med ny lagstiftning, som trädde i kraft i januari 2019, definieras betesstationer som riskobjekt vilket innebär att manuell inspektion krävs var 35:e dag av de stationer som innehåller giftigt bete.

Förändringar inom kemikalielagstiftningen har också medfört begränsningar kring vilka bekämpningsmedel som kan användas vilket gör att tidigare använda preparat (t.ex. Raccumin) sedan 2010 inte är godkänt som bekämpningsmedel. De som nu är aktuella anses av branschen vara mindre effektiva än tidigare preparat. Möjligen kommer produktutveckling gällande både bekämpningsmedel och metoder avhjälpa detta.

Handlingsplan

I nedanstående förslag på åtgärder uttrycks med kursiverad stil det *önskvärda tillståndet*. I texten därefter beskrivs aktiviteter och ansvar. Aktiviteterna innebär kostnader, varför takten i genomförandet beror på möjligheten att inrymma kostnaderna i respektive nämnds budget.

Utvecklad avfallshantering på offentlig plats

Mål: Trafikkontoret och stadsdelsförvaltningarna har en väl fungerande renhållning i det offentliga rummet.

- Trafikkontoret och stadsdelsförvaltningarna arbetar med att utveckla metoder för en effektivare avfallshantering med optimerade tömningsfrekvenser och kärstorlekar.
- Trafikkontoret genomför ett pilotprojekt inom ramen för handlingsplanen mot nedskräpning på land och i vatten. Pilotprojektet genomförs i samverkan med avtalad driftentreprenör och syftar till att undersöka om sensorer i papperskorgar, som signalerar då en korg är full, kan effektivisera tömning, leda till minskad nedskräpning och färre transporter för tömning. En effektivare barmarksrenhållning och avfallshantering på offentlig plats kan leda till minskad tillgång på föda och färre gömställen för skadedjur.
- Trafikkontoret kommer fortsätta undersöka möjligheten att i samband med markupplåtelse ställa krav på verksamhetsutövaren att ombesörja skadedjurssäker avfallshantering. En markupplåtelse ges utifrån ordningslagen vilket gör att kontoret inte har rådighet över tillsyn och sanktionsåtgärder. Kontoret behöver därför samverka med polismyndigheten i frågan.

Kommunikation kring skadedjur och nedskräpning

Mål: Stadens kommunikation kring skadedjur och nedskräpning leder till förändrat beteende hos boende, verksamma och besökare i staden.

- Trafikkontoret kommunicerar hur stockholmarnas beteende kan bidra till att minska nedskräpning på offentlig plats. Kommunikation kan ske via kontorets reguljära kanaler och deltagande i olika evenemang som t.ex. Håll Sverige Rents skräpplockardagar och Rena Mälarens dykeriarbete.
- Stadens förvaltningar och bolag, med ansvar inom skadedjursbekämpningen, kommunicerar med *medborgare, boende och besökare* för att visa på sambandet mellan en tilltagande nedskräpning och ökande skadedjursproblematik.

- Stadens bolag och förvaltningar, med ansvar för skadedjursbekämpning, kommunicerar med *enskilda fastighetsägare* för att tydliggöra deras roll och ansvar i bekämpning av skadedjur.

Innovativa metoder

Mål: Staden ställer krav på utveckling och innovativa metoder vid upphandlingar av skadedjursentreprenader.

I kommande upphandlingar ställs krav med utgångspunkt i följande:

- ”Smarta fällor” med varierande teknik för övervakning, detektion av skadedjur, geografisk positionering, behov av tömning och betning m.m.
- Funktionsbaserad upphandling som innebär att fokus läggs på levererat resultat. Det ger leverantören större möjlighet att välja arbetssätt och utnyttja ny teknik och nya metoder. Fungerande uppföljningsmetoder är centrala för att objektivt mäta resultatet.
- Staden ställer krav på försök med metoder som bygger på att underlätta för skadedjurens naturliga predatorer eller olika typer av fågelskrämmor i områden med stora problem.
- Staden genomför, i samverkan med upphandlade leverantörer, ett pilotprojekt för att undersöka och utveckla innovativa metoder och arbetssätt för skadedjursbekämpningen. Projektet behöver pågå minst ett år för att möjliggöra utvärdering under olika väder- och brukarförhållanden och kan starta hösten 2021 under förutsättning att erforderlig finansiering ordnas.

I samband med schakter i stadens mark kan krav ställas på tillfälliga skadedjursprogram i samband med t.ex. schaktöppningstillstånd. Arbeten i mark leder ofta till att gnagare störs i sina boplatser och därmed tvingas upp på marknivå för att söka nya boplatser vilket kan skapa problem för boende och förbipasserande.

Central upphandling av skadedjursbekämpning

Mål: Kommunfullmäktige beslutar att central upphandling ska vara normalförfarande för inköpskategorin skadedjursbekämpning för samtliga berörda förvaltningar och bolag.

- Kommunstyrelsen genomför upphandling i samverkan med berörda förvaltningar.
- Kommunstyrelsen utarbetar förslag till organisation och finansiering av skadedjursbekämpning i samråd med berörda förvaltningar och bolag.
- Kommunfullmäktige utser trafiknämnden till kategoriägare för upphandlingsområdet skadedjursbekämpning.
- Kategoriägaren har ansvar för samordning av insatser vilket ger förutsättningar att koordinera stadens skadedjursarbete på ett effektivt sätt.